

УДК 32.316.325

О. О. Безрук

ПОЛІТИКА МУЛЬТИКУЛЬТУРАЛІЗМУ: ДЕЯКІ НАСЛІДКИ В СУЧАСНИХ СУСПІЛЬСТВАХ ЄВРОПИ

Мультикультуралізм, як модель співіснування та взаємодії, в єдиному просторі, різноманітних етно-релігійних спільнот, втратив власну актуальність, але залишив по собі низку проблем, котрі загрожують безконфліктній комунікації вищезначених груп.

У статті розглянуто основні негативні політичні наслідки проведення політики мультикультуралізму в країнах Західної Європи. Визначено основні ризики щодо стабільного розвитку сучасних суспільств.

Ключові слова: мультикультуралізм, етно-релігійні групи, фундаменталізм, імміграція.

Мультикультуралізм как модель сосуществования и взаимодействия, в едином пространстве, различных этно-религиозных общин, потерял свою актуальность, но оставил после себя ряд проблем, которые угрожают бесконфликтной коммуникации вышеуказанных групп.

В статье рассмотрены основные негативные политические последствия проведения политики мультикультурализма в странах Западной Европы. Определены основные риски стабильного развития современных обществ.

Ключевые слова: мультикультуралізм, етно-релігійні групи, фундаменталізм, імміграція.

Multiculturalism as a model of coexistence and cooperation, in a single space, various ethno-religious communities have lost their own importance, but left a number of problems that threaten conflict-free communication above named groups.

This article reviews the main negative political consequences of the policy of multiculturalism in Western Europe. The main risks the sustainability of modern societies.

Key words: multiculturalism, ethno-religious groups, fundamentalism, immigration.

Постановка проблеми. Останнім часом проблема взаємовідносин між різними етнічними групами, особливо у країнах Європи, США, РФ, набуває значного розголосу. Аналітики відмічають зріст рівня соціальної напруженості корінного населення, що є наслідком політики урядів цих країн щодо іммігрантів, більшу частину яких складають вихідці з ісламських держав або регіонів. Цей факт, наприклад, демонструють події у Москві, в районі Бірюльово.

В засобах масової інформації активно обговорюються загрози існування білої раси, які стосуються ісламізації, тероризму з боку мусульманських фундаменталістів, зростання чисельності мігрантів та можливого перетворення європейського простору в «ісламський халіфат». Такі побоювання є небезпідставними, адже кількість кримінальних злочинів, що здійснюються етнічними меншинами, зростає. Зміст деяких з цих злочинів навіть розповсюджується у ЗМІ та, зокрема, в Інтернеті. Ісламісти демонструють, таким чином, свою консолідованість та готовність до протистояння.

Викликає критику діючої влади з боку основного населення і соціальна політика щодо мігрантів.

Окремим аспектом, виступає культурна та релігійна нетерпимість між титульним населенням та мігрантами. Особливо це стосується відправлення релігійних ритуалів.

Такий розвиток подій є похідною мультикультуралізму. Уряди передових країн Європи, зокрема, Німеччини, Великобританії та Франції, вже визнали провал цієї політики на своїх територіях. Тому перед політичними силами стоїть нелегке завдання оперативно розробити та здійснити стратегії для подолання наслідків «епохи розвиненого мультикультуралізму».

Аналіз актуальних досліджень. Література з питань етиології, розвитку та проблемних аспектів мультикультуралізму (пост-мультикультуралізму) представлена у широкому обсязі. Серед західних дослідників цієї теми слід відзначити праці Ч. Тейлора, У. Кимлики, Р. Дженкінса, З. Лейтона-Генрі, С. Паттерсона, А. Перотті, Ч. Кукатаса, Дж. Рекса, Ш. Бенхабіб, Ф. Радтке.

На пострадянському просторі тема мультикультуралізму знаходиться у дослідницькому фокусі В. Малахова, В. Тишкова, А. Яковлевої, Б. Аксюмова, Н. Федотової, О. Астафьєвої, Н. Багдасар'ян, І. Радіонової та інших.

Слід зазначити, що кількість критичних робіт щодо «мульти-культі» зростає. Констатується факт, що ця політика зайшла у глухий кут. Альтернативних моделей на сьогоднішній день не існує. Виникла патова ситуація.

Виходячи з вищезгаданого необхідно підкреслити, що особливо небезпечним моментом є втрата контролю з боку діючої влади (особливо у країнах Євросоюзу та РФ) над міграційними процесами та діяльністю мігрантів на території країни. Тому політичні наслідки цього можуть бути вкрай негативними.

Таким чином, **метою** даної роботи є аналіз основних наслідків мультикультуралізму та його впливу на сучасні європейські суспільства, зокрема у політичному контексті.

Виклад основного матеріалу. Як зазначає російський політолог В. Малахов, основним питанням мультикультуралізму залишається «організація демократичного політичного співіснування в умовах культурної неоднорідності» [1]. Ця мета залишається недосяжною в сучасних політичних та соціокультурних умовах. Скоріш за все, толерантне співіснування різних етнічних груп на одній території є політичним міфом ліберальної демократії. Тому криза мультикультуралізму є, певним чином, індикатором кризи самої демократії в світі. Фокусуючись на правах окремого громадянина, демократія намагається не звертати уваги на релігійні, расові та національні відмінності людей. Але слід, наприклад, згадати, що важливим чинником розпаду СРСР був саме міжнаціональний конфлікт. Міжетнічні зіткнення у Сумгаїті, Ферганській долині, війна у Абхазії та Придністров'ї, згодом війна у Чечні продемонстрували: інтернаціональна єдність, як складова моделі СРСР, зазнала краху. Якщо провести певну аналогію, можна сказати, що сучасна Західна Європа може опинитися у подібному становищі. Мультикультуралізм, що починався, як альтернатива моделі «плавильного тиглю» та прагматичний метод вирішення проблеми трудових ресурсів, призвів до ситуації, коли «очікували працівників, а приїхали люди» [2]. Культ толерантності та політкоректності призвів лише до збільшення чисельності некорінного населення. Статистичні дані свідчать, що різниця між європейцями та іншими етнічними групами поступово зменшується. М. Клуфт наводить наступні цифри (Табл.1) [3, с.17]:

Таблиця 1. Динаміка загальної чисельності населення та іммігрантських меншин у деяких розвинених країнах

	Чисельність населення, тис. осіб		Приріст, %
	Початок 2000-х	Кінець 2000-х - початок 2010 р.	
Англія та Уельс (2001, 2009) разом	52360.0	54809.1	4.7
у тому числі:			
іммігранти з Індії	1053.9	1434.2	36.1
іммігранти з Пакистану	728.4	1007.4	38.3
іммігранти з Бангладеш	287.3	3922	36.5
іммігранти з Китаю	233.3	454.5	94.8
іммігранти з Африки	494.9	798.8	61.4
Франція (1999, 2008) разом	58518.7	64004.3	9.4
у тому числі:			
іммігранти та діти іммігрантів з Алжиру, Марокко, Тунісу	2729.7	3441.8	26.1
іммігранти та діти іммігрантів з інших країн Африки	679	963	41.8
іммігранти з країн Азії	550.0	756.8	37.6
Італія (2001, 2010) разом	56977.2	60304.3	5.8
у тому числі:			
іммігранти з країн Північної Африки	267.7	646.6	141.5
іммігранти з інших країн Африки	118.8	285.2	140.1
іммігранти з країн Азії	214.7	688.4	220.6
у тому числі:			
іммігранти з Китаю	46.9	188.4	301.7
Нідерланди (2001, 2010) разом	15925.5	16575.0	4.1
у тому числі:			
іммігранти та діти іммігрантів з незахідних країн	1409	2034	44.4

З наведених даних видно, що зростання чисельності мігрантів має чітку тенденцію. При чому, ці мігранти є вихідцями з нехристиянських країн.

Додатковою складністю для політичної влади є організації цих мігрантів, як формального так і неформального типів. Хоча заборонити ці організації демократична влада не в змозі.

Інші проблеми становить репродуктивна поведінка (особливо в мусульманських етнічних групах), життєво-стильові орієнтації, організація побуту, релігійні аспекти.

Також слід підкреслити, що ліквідація низки політичних режимів у країнах Північної Африки (Туніс, Лівія, Єгипет) посилила неконтрольовану просторову мобільність з цих регіонів до Європи.

В цілому, політика мультикультуралізму у Європі призвела до низки певних наслідків, які напевно будуть впливати на загальну ситуацію в світі. Важливим наслідком є те, що політичні кола ведучих країн Західної Європи, як було зазначено вище, знайшли змогу подолати бар'єри політкоректності та публічно проголосити про незадовільні результати щодо інтегрування різних етнічних груп до суспільного цілого. Хоча, як вказує З. Бауман «інтеграція - це лише політкоректна назва асиміляції» [цит. за 2].

Це свідчить про те, що на високому рівні вже не можуть більше ігнорувати ті протиріччя, які роками вирують у соціально-політичному просторі міжнаціональних та міжрелігійних взаємодій. Влада визнає, що далі стає дедалі важче робити «хорошу міну при поганій грі». Влада констатує той факт, що запропонована колись модель більше не діє, але всім зрозуміло, що альтернативи не існує. Як справедливо зазначає український соціолог І. Радіонова «постмультикультуралізм поки не запропонував принципово нових підходів, які були б плідними у сучасних ускладнених контекстах» [4, с. 165].

Іншим наслідком є посилення ісламізму не лише як релігійного, а й як політичного чинника в сучасному світі. Якщо декілька десятиліть тому назад, мусульманський фундаменталізм існував у віддалених країнах Близького Сходу та Азії, то сьогодні його мережеві структури охоплюють увесь світ, зокрема і Європу, і країни пострадянського простору. Не підлягає сумніву, що консолідовані мусульманські спільноти у випадку необхідності здатні

виступити мобілізованою силою проти свого «іншого». Тут вже доцільно використовувати політологічну термінологію К. Шмітта.

Практика свідчить, що релігійні лідери традиційного ісламу де-факто не контролюють діяльність значної кількості мусульманської молоді, яка вважає за потрібне вступати до лав радикального крила цієї релігії. При чому кількість неофітів зростає і завдяки тому, що молоді люди європейського походження приймають ісламську віру як альтернативу деморалізованому, дискредитованому і пасивному християнству.

Радикальний іслам демонструє жорсткі форми політичного протистояння, які зовсім не вписуються у інституціалізовані основи політичної боротьби християнського Заходу. Це посилює фактор хаосу в світовому політичному процесі. Американський футуролог Е. Тоффлер влучно ідентифікує цю ситуацію як «війну Першої хвилі з Третьою» [5]. Цинічне показне вбивство ісламістами британського військового у Лондоні в травні 2013 року, масові заворушення у Великобританії та Франції за участю мігрантів-мусульман та безліч інших подібних випадків, свідчать про зростання градусу нетерпимості у колись відносно стабільній Європі. Це є сигналом до перегляду внутрішньої та міграційної політики, посилення контролю за мусульманськими спільнотами з боку держави.

Ще одним наслідком політики мультикультуралізму є так зване «поправління» Європи: набувають народної підтримки або приходять до влади консервативні та навіть ультраправі партії. Так, наприклад, в Угорщині до влади прийшла націонал-консервативна партія «ФІДЕС» на чолі з В. Орбаном, котрий проводить національно орієнтовану політику та критикує ліберальну політику Євросоюзу, що у свою чергу викликає занепокоєння керівництва останнього. Популярність В. Орбана в Угорщині посилюють деякі успіхи в економічній сфері, відстоювання національних інтересів країни перед Євросоюзом, апеляція до традиційних сімейних та релігійних цінностей [6].

Про популярність ультраправих партій в Європі свідчать результати президентських виборів у Франції у 2012р., коли М. Ле Пен - лідер

«Національного Фронту» - набрала 18% голосів виборців. У жовтні 2013р. вона заявила, що має наміри об'єднати ультраправі партії для виборчої кампанії до Європарламенту, які мають відбутися навесні 2014р. [7 ; 8].

Слід відзначити зріст рівня підтримки виборцями грецької ультраправої партії «Хрісі Авгі» («Золота Заря»), яка на парламентських виборах отримала 7% голосів виборців, а у деяких районах - близько 20%.

У 2010р. третє місце на парламентських перегонах у Нідерландах зайняла Партія Свободи Г. Вілдерса, котрий набув популярності завдяки антиісламській риториці. Так він підкреслює, що «іслам не є сумісним із свободою та демократією, оскільки прагне до шаріату» [7].

Також можна навести приклади Австрійської партії свободи; правоцентристський «Альянс за Швецію», лідер якого Ф. Рейнфельдт є прем'єр-міністром країни; Партію незалежності Сполученого Королівства у Великій Британії, які отримали 14% на місцевих виборах; націоналістичну партію «Справжні фінни» й т. ін.

Символічним моментом «поправління" можна назвати перемогу колишнього диктатора А. Салазара на конкурсі історичних постатей «Великий Португалець».

Зріст правих настроїв певним чином демонструють випадки з політикою Н. Саркозі щодо ромів та «феномен Брейвіка». Звісно це трохи нагадує кризову Європу 1930-х рр., коли поступово встановлювалися відверто авторитарні та тоталітарні режими.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Початок ХХІ ст. активізував кризову свідомість у Європі й не тільки у ній. Ліберальна практика насадження мультикультуралізму, як заміни американської моделі «котла», можливо зіграла певну позитивну роль на початковому періоді реалізації. Але в силу нелінійного характеру політичних процесів, ідеологічної заангажованості правлячих кіл Європи щодо політкоректності, ситуація вийшла з-під контролю влади.

Сучасна економічна криза вимагає оперативного втручання з боку політики. Тому питання сумісного проживання на одній території етнічних груп, які радикально відрізняються одна від одної в усіх аспектах, є дуже важливим. Подолання негативних наслідків мультикультуралізму можливе лише при наявності політичної волі правлячих еліт та перегляду діючих ліберальних принципів. Проблемним моментом є нейтралізація радикальних проявів у різних колах політичних опонентів. Також слід враховувати нюанс, що у даному випадку час робить не на користь безконфліктного вирішення проблеми.

ЛІТЕРАТУРА

1. Малахов В. Мультикультуралізм: 7 фактов о политике "признания различий" [Электронный ресурс] / В. Малахов. — Режим доступа : <http://postnauka.ru/faq/8811>.
2. Малахов В. После мультикультуралізма: Европа и её иммигранты [Электронный ресурс] / В. Малахов. — Режим доступа : <http://polit.ru/article/2012/01/27/malakhov/>.
3. Клупт М. Страны Запада: будущее мультикультуралізма в зеркале занятости / М. Клупт // Мировая экономика и международные отношения. — 2012. — №7. —
4. С.16—25.
5. Радіонова І.О. Мультикультуралізм versus пост-мультикультуралізм: практики та дискурси / І. О. Радіонова // Сучасне суспільство. — 2012. — №1. — С.159-165.
6. Тоффлер Э. Война и антивоенна: Что такое война и как с ней бороться. Как выжить на рассвете XXI века / Элвин Тоффлер, Хейди Тоффлер. — М. : АСТ: Транзиткнига, 2005. — 412 с.
7. Трухачёв В. Виктор Орбан - белая ворона Евросоюза [Электронный ресурс] / В. Трухачёв. — Режим доступа : <http://www.pravda.ru/world/europe/european/01-06-2013/1159291-orban-0/>.
8. Люлько Л. Фашисты наступают на Евросоюз [Электронный ресурс] / Л. Люлько. — Режим доступа : <http://www.pravda.ru/world/europe/european/10-05-2012/1114567-neonac-0/>.
9. Дузь С. Марин Ле Пен может склонить вправо весь Евросоюз [Электронный ресурс] / С. Дузь. — Режим доступа : http://rus.ruvr.ru/2013_10_25/Marin-Le-Pen-mozhet-sklonit-vpravo-ves-Evrosojuz-4895/.